



Regione Autònoma de Sardigna



Unione Comunes de Piana

Ufitziu de sa Limba Sarda

Atividade finantziada cun su dinari de sa L. 482/1999 (artt. 9 e 15) – Annualidade 2023

Ditzionàrios de sa limba sarda

Trastos de traballu pro connòschere mègius sa limba nostra

a cura de Gianfranca Piras

Vocabulàriu o Ditzionàriu?

Bruno Migliorini, uno de sos mègius linguistas de su Noighentos, ispiegat chi sos tèrmines “*dizionario*” e “*vocabolario*” si podent impreare comente sinònimos cando serbint pro inditare s’òpera chi ponet paris in òrdine alfabèticu sas paràulas de una o de prus limbas¹.

Ditzionàriu si podet riferire a tratatziones entziclopèdicas chi non sunt lessicales ebbia (“*Ditzionàriu de sos òmines connotos*”, “*Ditzionàriu geogràficu*”, “*Ditzionàriu de sos sambenados*”, “*Ditzionàriu de sos film*”, etc). Cun custu significadu non podimus nàrrere *vocabulàriu*.

Vocabulàriu podet inditare sa globalidade de paràulas e de locutziones pròpias de una categoria (“*vocabulàriu mèdicu*”), de un’autore (“*vocabulàriu de Eugenio Montale*”), de unu grupu polìticu (“*vocabulàriu de sa Sinistra, vocabulàriu de sa Destra*”). In custu sensu, est craru, non si podet nàrrere *ditzionàriu*.

Pro inditare s’òpera chi ponet in òrdine alfabèticu sas paràulas de una o de prus limbas si podet nàrrere **siat *ditzionàriu* siat *vocabulàriu***:

“Garzanti, *Grande dizionario di italiano*”

“De Mauro, *Il dizionario di italiano*”

“Sabatini-Coletti, *Dizionario della Lingua Italiana*”

“Nuovo Devoto-Oli, *Il vocabolario dell’italiano contemporaneo*”

“Lo Zingarelli 2024 - *Vocabolario della lingua italiana*”

Boghe, lemma, glossa

Ognuna de sas formas de base de su vocabulàriu si narat **lemma**.

Ogni lemma, a su sòlitu, est evidentziadu in “grassetto” e postu in comintzu de definitzione.

Sa parte de testu chi sighit su lemma si narat **glossa** e est formada dae elementos vàrios. S’elencu de custos elementos dae unu vocabulàriu a s’àteru podet mudare.

Su **lemma** paris cun sa **glossa** formant una **boghe de su vocabulàriu**. Pro esempru:

SPANO:
abbulottu, m. Log. Sett., *baruffa*, *scompiglio*, *tumulto*,
ammutinamento, *subbuglio*. *Divertimento*, *gavazzo*, *baccano*.

LEMMMA

GLOSSA

BOGHE DE SU VOCABULÀRIU

¹ *Che cos’è un vocabolario*, Firenze, Le Monnier, 1961 – ristampa.

Finas a sos annos Chimbanta de su Noighentos sos ùnicos vocabulàrios chi s'agataiant pro istudiare sa limba sarda fiant su *Vocabolario sardo-italiano* e *italiano-sardo* de Giovanni Spano e su *Nou Dizionariu Universali sardu-italianu* de Vincenzo Raimondo Porru, iscritos ambos duos a metade de s'Otighentos.

Su ***Nou Dizionariu Universali sardu-italianu***,

l'at publicadu **Vincenzo Raimondo PORRU** in su 1832-1834.

“*Nou*” tenet su significadu de ‘primo, innovativo’, “*Universali*” cheret nàrrere chi non faeddat ebia de tèrmines ‘domèsticos’ ma est abertu finas a limbàgios setoriales (de traballos e professiones vìrias) e a limbàgios de classes sotziales diferentes.

A parre de Max Leopold Wagner su *Nou Dizionariu* de Porru fiat unu de sos mègius ditzionàrios publicados pro unu limbàgiu dialetale romanzu.

In custu vocabulàriu sas definitziones e sos esemprios sunt craros e bene ispiegados meda, e est làstima chi siat limitadu prus chi no àteru a sa variedade campidanesa (in manera particolare a sa limba de sos burghesos de Casteddu).



Su ***Vocabulàriu sardu-italianu e italiano-sardo*** de Giovanni SPANO, publicadu in su 1851, registrat totu sas variedades dialetales printzipales de Sardigna.

Spano est istadu unu de sos primos in Itàlia chi at aplicadu su mètodu de sos rilevamentos diretos, aunende sa parte de circa “sul campo” cun s'anàlisi de testos literàrios e de cantones populares.

Su *Vocabulàriu* de Spano, però, a bortas dat definitziones pagu craras e finas isballiadas.

S'oscuridade de glossas meda est causada dae sa netzessidade de èssere sintèticu pro non crèschere sas dimensiones de su vocabulàriu, e pro custu matessi motivu non b'at testos in sardu chi potzant agiudare a crarire sos lemmas.

Su Canònicu chircat de sighire una grafia àulica e etimologizante, mantenende sa lìtera *h* de su latinu (*homine, hoe*) e torrende a sos nesses cunsonànticos antigos (*factu pro fattu, ipse pro isse*).

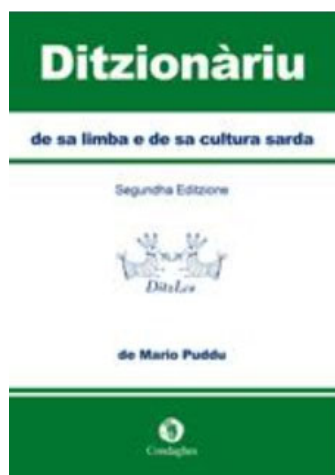
In su vocabulàriu b'at iscraduras incoerentes meda, sa matessi paràula benit iscrita a bortas in una manera a bortas in s'àtera (*puzòne* cun una *z* / *puzzòne* cun duas *zz*; *appettigàre* cun duas *tt* / *appetigàre* cun una *t* ebia) e finas sas abreviaduras cambiant dae unu puntu a s'àteru de su *Vocabulàriu* (pro es. ‘aggettivo’ benit indicadu in tantas maneras diferentes: *agg.*, *ag.*, *add.*, *ad.*).

Dizionario Etimologico Sardo (DES) de Max Leopold WAGNER

Su DES naschet pro ispiegare sas paràulas de su sardu e pro nde torrare a campu s'istòria, comente faghent totu sos vocabulàrios etimològicos.

Publicadu in fascìculos dae su 1957, movet dae sas formas prus antigas de su sardu (sas chi sunt in sos documentos medievales e sas de sos dialetos tzentrales) e a pustis registrat sas formas logudoresas, campidanesas e cussas de su tataresu e de su gadduresu.

Su vocabulàriu est in òrdine alfabèticu ma in sa consultazione podet dare carchi difficultade ca su materiale lessicale est iscritu in grafia fonètica e no in grafia traditzionale.



Ditzionàriu de sa limba e de sa cultura sarda (DitzLcs) de Mario PUDDU

S'autore at chircadu de collire su lèssicu prus 'sardu', cussu chi s'agatat in sos iscritos de custos ùrtimos dughentos annos. At postu paris sos faeddos agatados in vocabulàrios, glossàrios e romanzos iscritos in sardu, collende a su matessi tempus (dae sas òperas inditadas in sa bibliografia) sos faeddos chi serbint a mustrare sos significados e su manìgiu biu de su faeddu e de sa limba. S'òpera s'agatat finas online in s'indiriztu <http://ditzionariu.sardegnaicultura.it/>.

Dizionario Universale della lingua di Sardegna (DULS) de Tonino Mario (Antoninu) RUBATTU

Est su vocabulàriu prus cumpletu de limba sarda.

Sos primos duos volùmenes sunt dae s'italianu a su sardu, sos ùrtimos tres dae sas limbas de Sardigna (logudoresu, nugoresu, campidanesu, tataresu e gadduresu) a s'italianu.

Custu vocabulàriu est diversu dae totu sos àteros. S'autore chircat de nche brincare sas làcanas de sas limbas locales faghende una panoràmica de totu sas limbas de Sardigna, ponende-las a cunfrontu, proponende unu nùmeru mannu de esemprios pro crarire sos lemmas. In prus, su vocabulàriu est iscritu sighende sas normas ortogràficas de sa tradizione iscrita sarda.



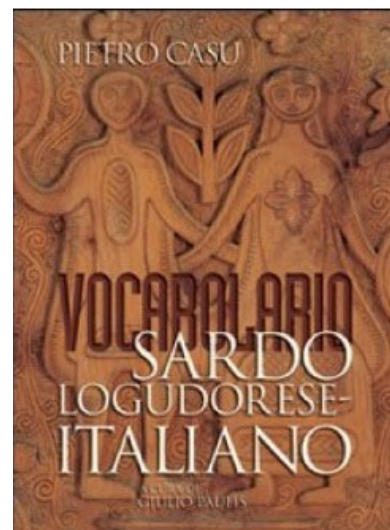
Vocabolario sardo logudorese – italiano de Pedru CASU

Un'òpera importante meda pro sa lessicografia sarda. Su materiale lessicale, regortu e perfetzionadu intre su 1934 e su 1954, est abarradu manuscritu (in prus de 1.000 fòllios iscritos a minudu) finas a su 2002.

Sa publicatzione, curada dae su glotòlogu Giulio Paulis, est cumpletada dae unu CD-ROM chi permitit de ascurtare finas sa pronùntzia de sos 54.687 lemmas registrados.

S'òpera s'agatat finas online in s'indiritzu

<http://vocabolariocasu.isresardegna.it/>.



Nuovo vocabolario della lingua sarda fraseologico ed etimologico (DILS) de Massimo PITTAU

Cuntenet totu su materiale lessicale istudiadu dae Wagner in su DES e in prus àteru materiale regortu dae s'autore in prus de 60 annos de istùdiu.

Su fatu chi siat ordinadu vocàbulu pro vocàbulu e variante pro variante, e iscritu in grafia tradizionale (no in grafia fonètica) nde faghet su mègius trastu pro pòdere consultare su DES.

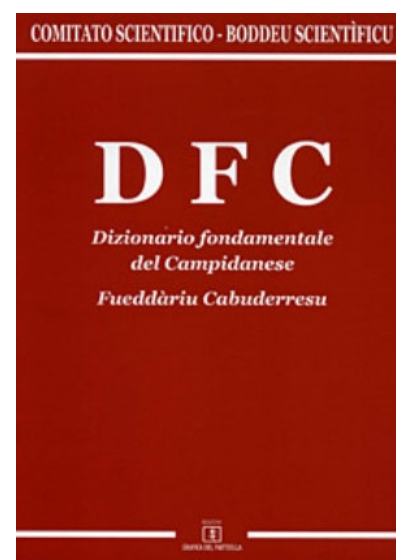
In prus de 60.000 lemmas s'autore istùdiat sas variantes dialetales proponende a bortas curretziones a etimologias fatas dae Wagner in su ditzionàriu suo.

Dizionario fondamentale del Campidanese. Fueddàriu Cabuderresu (DFC)

Est un'òpera importante, aprontada dae unu COMITADU ISCIENTÌFICU de importu formadu dae Eduardo Blasco Ferrer, Amos Cardia, Istèvini Cherchi, Anselmo Desogus, Giuseppe Pili, Oreste Pili.

Su ditzionàriu est iscritu a norma sighende sas *Arrègulas po ortografia, fonètica, morfologia e fueddàriu de sa Norma Campidanese de sa Lingua Sarda* adotadas dae sa Provintzia de Casteddu cun delìbera de Cussìgiu n° 17/2010.

Su libru, publicadu dae Grafiche del Parteolla in su 2011, in custu momentu est fora de cummèrtziu.

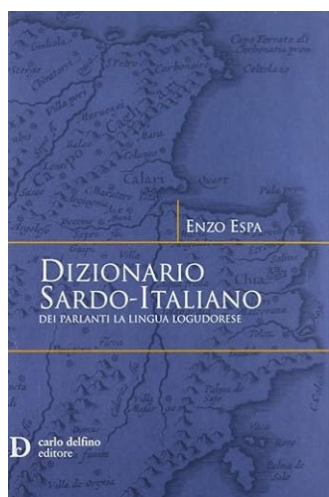


Fueddàriu sardu campidanesu-italianu de Giovanni MELIS ONNIS

Cuntenet faeddos, ditzos, modos de nàrrere e usàntzias chi s'autore at regortu in tantos annos de traballu.

S'òpera, publicada in su 2004, si podet iscarrigare finas in PDF dae su link

https://www.limbardasudsardigna.it/sar/images/Documenti/Didattica_e_Ainas/Fueddariu%20sardu%20campidanesu-italianu%20Melis.pdf



Dizionario Sardo-Italiano dei parlanti la lingua logudorese de Enzo ESPA

In custu ditzionàriu de prus de 80.000 lemmas Espa, glotòlogu e etnòlogu, at postu su materiale lessicale regortu in baranta annos de traballu.

In s'òpera, publicada sa prima borta in su 1999 e torrada a imprentare in su 2008, si b'agatat ditzos, modos de nàrrere, nùmenes de personàgios mitològicos, nùmenes de giogos de sos pitzinnos e poesias chi mustrant sa richesa de sa cultura popolare sarda.

Vocabulariu sardu campidanesu – italianu de Giovanni CASCIÙ

Cuntenet sa belleza de 24.000 lemmas bogados dae sos documentos antigos, dae sa produzione literària prus reghente e dae s'esàmene de sa produzione lessicogràfica e grammaticale.

S'autore sighit s'evoluzione de sa limba cun s'idea chi tocat a tènnere contu de sa limba reale faeddada in su territòriu, non de sos arcaismos ebbia.

Publicada in su 2015, custa òpera cuntenet tèrmines cultos e "rùsticos", antigos e modernos, faeddados siat in tzitade siat in sas biddigheddas de Campidanu.

